

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-30>

УДК 338.112

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЯВЛЕННЯ СУТНОСТІ, ПРОБЛЕМ ТА НАСЛІДКІВ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВ

THEORETICALLY GO TO THE REVEALING OF THE ESSENCE, PROBLEMS AND SUCCESSIONS OF BUSINESS BANKRUPTCY

Михальчук Людмила Володимирівна

старший викладач,

Університет митної справи та фінансів

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7126-1046>

Куц Валерія Артемівна

студентка,

Університет митної справи та фінансів

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6085-5620>

Mykhalchuk Liudmyla, Kushch Valeriia

University of Customs and Finance

Підприємство займає важливу позицію в економіці країни та вирішенні соціальних проблем на різних рівнях. За допомогою підприємництва наповнюються державний та місцеві бюджети, розвивається економіка країни та господарські відносини у всіх сферах діяльності. Однак в економічних умовах сучасного світу все частіше настають ситуації, в яких компанії втрачають здатність виконувати свої зобов'язання і стикаються з таким явищем як банкрутство. З цією проблемою стикається і вітчизняний бізнес – діяльність українських підприємств в умовах постійних економічних криз змушує власників бізнесу постійно адаптуватися до можливих негативних економічних змін. Інколи трапляється, що організації не можуть відповідати бюджетним та податковим законодавчо визначеним умовам ведення бізнесу, через що підприємства стикаються з банкрутством. Саме становище банкрутства є частиною ринкових відносин, під час якого виявляються неконкурентоспроможні підприємства. На підприємствах гостро постало питання фінансової діагностики підприємства й запобігання кризового стану, інколи й банкрутства. Такі явища на підприємствах можуть бути викликані різними чинниками: і нестабільною економічною ситуацією в країні, і змінами в законодавстві, і недбалістю керівництва. Ефективне управління за допомогою усвідомлення сутності, причин та правових нюансів банкрутства допоможе зменшити вплив зовнішніх факторів або спрогнозувати його настання.

Ключові слова: банкрутство, криза, наслідки банкрутства, неплатоспроможність, боржник, підприємство-банкрут.

The company occupies an important position in the country's economy and solving social problems at various levels. Entrepreneurship fills state and local budgets, develops the country's economy and foster business relations in all scopes of activities. However, in current economic circumstances, there are more and more cases in which companies lose their ability to meet their obligations and face bankruptcy. This becomes an important issue for the countries' economic development; therefore, more and more scholars dealing with economic and financial issues demonstrate their interest in the topic of negative trends identification in the business development and recovery from bankruptcy. Thereat research related to the causes and consequences of crises in the enterprise gains relevance. Ukrainian business also faces this problem as business owners are forced to constantly adapt to possible negative economic changes amid frequent economic crises. Sometimes organizations fail to meet budgetary and fiscal requirements for doing business that leads to bankruptcy of an enterprise. Bankruptcy itself is a part of market relations that identifies uncompetitive enterprises. Nowadays businesses are often exposed to difficulties that worsen their performance. Financial diagnostics of the enterprise and crisis prevention, sometimes even bankruptcy prevention, became topical for enterprises. Such issues at enterprises can be caused by various factors, such as the unstable economic situation in the country, changes in legislation, and management negligence. Preventing a threat is an important and at the same time a difficult step. Businesses may not always be able to fully overcome this complex issue, nevertheless, it can be identified and prevented in a timely manner by developing a system of

preventive measures. Bankruptcy information is crucial as it will help to identify business problems and prevent severe economic consequences. Effective management based on awareness regarding the nature, causes and legal nuances of bankruptcy will help to reduce the impact of external factors or predict its occurrence.

Keywords: bankruptcy, crisis, consequences of bankruptcy, insolvency, debtor, bankrupt enterprise.

Постановка проблеми. В сучасному економічному середовищі нашої держави ведення бізнесу не завжди відбувається вдало і компанії часто стикаються з фінансовими проблемами. Кількість підприємств-банкрутів є значною, що вказує на не досить стабільну ситуацію, пов'язану з веденням підприємницької діяльності. Власники бізнесу часто не зважають на важливість ведення фінансового аналізу та збирання показників діяльності підприємства. Нехтування здійснення постійного моніторингу, визначення стратегічних цілей може призвести до зниження ефективності підприємства та збільшення ймовірності настання банкрутства. При обговоренні питань банкрутства важливо визначити причини його настання та потенційні наслідки для бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням усіх сторін такого явища як банкрутство займалося багато вчених – і вітчизняних, і зарубіжних. Серед них: А.М. Бірюков, В.В. Джуна, Б.М. Поляков, П.Д. Пригуза, О.О. Степанов, С. Лін, І. Бланк, Р. Ефрат, Т. Зивікі, Г. Сукрушева та інші, які мали різні бачення настання банкрутства та способи протидії кризовим ускладненням на підприємстві.

Мета статті дослідити чинники, що викликають банкрутство самостійних господарюючих суб'єктів, правові аспекти та шляхи запобігання цього явища.

Постановка завдання. Основними завданнями є розкриття поняття «банкрутство»,

його характерних ознак, визначення передумов появи кризи, причин банкрутства, чинників впливу на економічний стан підприємств України, а також заходи по запобіганню їх неплатоспроможності.

Викладення основного матеріалу. На економічний розвиток країни та окремого підприємства впливає значна кількість чинників, як зовнішніх, так і внутрішніх, які забезпечують ефективну діяльність або навпаки можуть спричинити банкрутство. Настання банкрутства може мати негативні наслідки не тільки для конкретного підприємства та його працівників, а й для інших організацій та держави загалом. Перелік зовнішніх та внутрішніх факторів, що здійснюють вплив на економічний стан підприємства наведено на рис. 1.

В Україні Кодексом з процедур банкрутства надано визначення поняття терміну банкрутство, де зазначено, що банкрутство – це визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедури санації та реструктуризації і погасити встановлені у порядку грошові вимоги кредиторів інакше, ніж через застосування ліквідаційної процедури. При цьому звертається увага на те, що банкрутство має на меті відновлення платоспроможності боржника, для чого вводиться додатковий захист боржника та його майна, а для захисту інтересів сторін провадження – призначається арбітражний керуючий [5, с. 74].

Слід зазначити, що банкрутство виникає не лише на стадії кризи. Часто підприємства

Рис. 1. Зовнішні та внутрішні чинники впливу на економічний стан підприємства

Джерело: сформовано авторами на основі [8, с. 127–133]

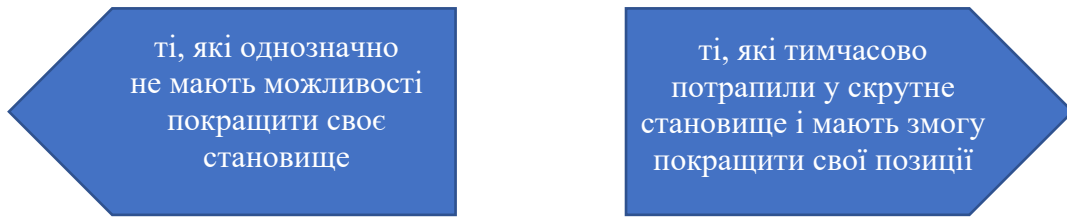

Рис. 2 Стан підприємства після банкрутства

Джерело: сформовано авторами на основі [4, с. 55–63]

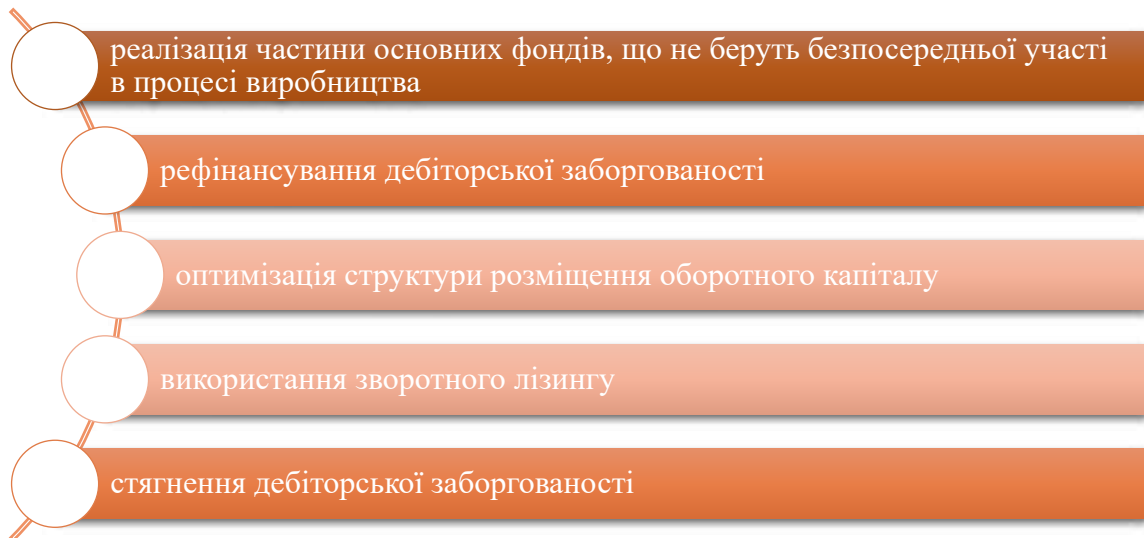

Рис. 3. Заходи за умов кризи суб'єкта господарювання

Джерело: сформовано авторами на основі [1, с. 1092–1095]

хочуть збільшити свій прибуток через екстенсивне розширення виробництва, збільшення обсягу виробництва продукції. Такий метод призводить до зростання конкуренції між підприємствами. Негативним наслідком цього є зменшення конкурентоспроможності підприємства через невдале ведення бізнесу керівництвом підприємства [3, с. 46].

В умовах, коли моніторинг фінансово-господарської діяльності підприємства показує погіршення його платоспроможності, що може призвести до банкрутства, керівництво повинно визначити причини, що призвели до такого становища та скоординувати подальші дії. В залежності від того чи має суб'єкт господарювання можливості покращити своє становище, його можна віднести або до групи підприємств, які однозначно не мають можливості покращити своє становище або до групи, які тимчасово потрапили у скрутне становище і мають змогу покращити свої позиції (рис. 2). Відповідно, подальший розвиток підприємства напряму залежить від своєчасного виявлення чинників, що можуть визвати

кризове становище на підприємстві й грамотності дій менеджерів.

Якщо підприємство опинилося у скрутному стані, йому загрожує криза, то керівникам підприємства необхідно розробити заходи подолання кризи суб'єкта господарювання, до яких можна віднести скорочення витрат внаслідок оптимізації структури компанії та інвестиційних проектів тощо (рис. 3).

Вищезазначені заходи по запобіганню неплатоспроможності підприємства дозволяють розробити перелік дій, що наведено на рисунку 4 [1, с. 1094], до яких відносяться, у першу чергу, оптимізація структури основних фондів та оборотного капіталу, а особлива увага звертається на стан дебіторської заборгованості та її скорочення.

Під час настання банкрутства у підприємств спостерігаються схожі проблеми, що згодом призводять до певних наслідків, які важко запобігти (рис. 5) [8, с. 129].

Аналіз кількості підприємств-банкрутів за 2016–2019 роки показав, що 2016 р. – кількість підприємств-банкрутів становила 1564,

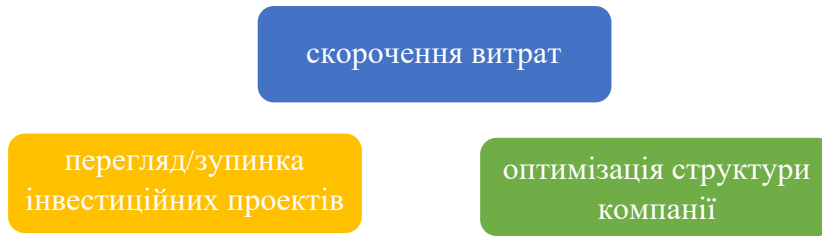

Рис. 4. Список дій при настанні банкрутства
 Джерело: сформовано авторами на основі [1, с. 1092–1095]

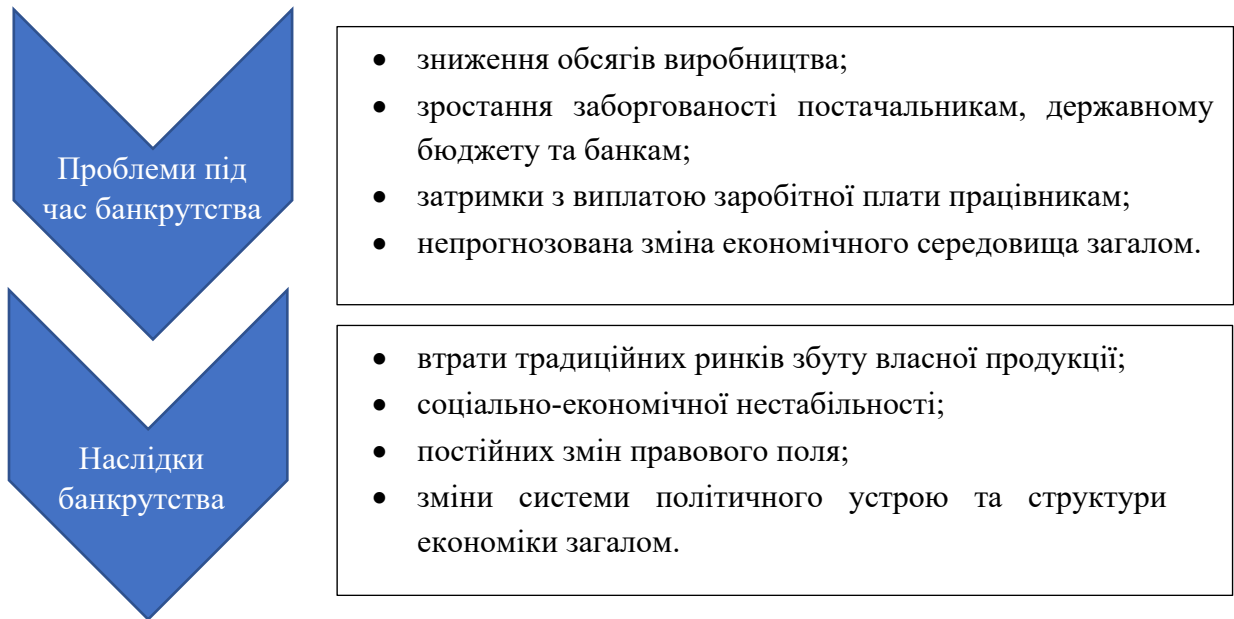

Рис. 5. Проблеми та наслідки, що виникають під час банкрутства
 Джерело: сформовано авторами на основі [8, с. 127–133]

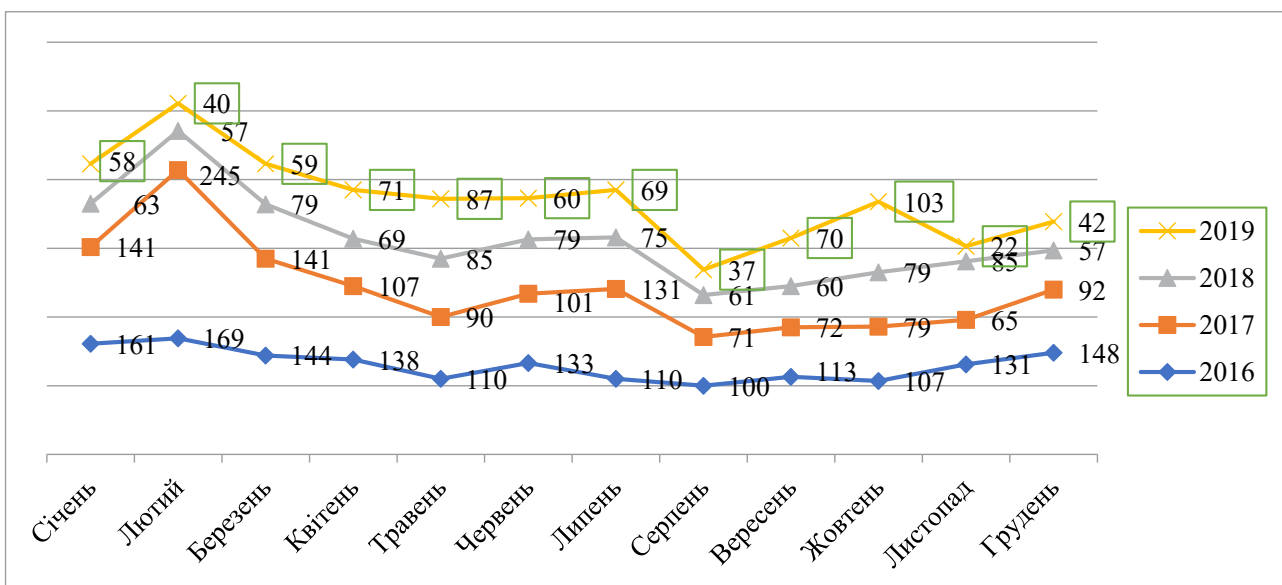

Рис. 6. Підприємства банкрути в Україні за 2016–2019 роки (помісячний розподіл)
 Джерело: сформовано авторами на основі [11]

у 2017 р. – 1335, 2018 р. – 849, 2019 р. – 718. Помісячний розподіл наведено на рис. 6 [11]. За даними рисунку можна побачити, що найбільша кількість збанкрутілих підприємств спостерігається у 2016 році, а найменша – у 2019, отже економічне становище України змінювалося у кращій бік та збільшення уваги на антикризовому управлінні під час ведення бізнесу.

Згідно з даними рейтингу Doing Business станом на травень 2019 року, серед категорій рейтингу один з найгірших показників було значення врегулювання справ з процедури неплатоспроможності. В цьому пункті Україна посіла 146 місце [7].

За словами постійного представника Програми розвитку ООН в Україні Дафіни Герчевої, вже понад 10 % малого та середнього бізнесу знаходяться на межі банкрутства і скоро підуть із бізнесу, слід продовжувати надавати підтримку цій категорії підприємств. Вона наголошує, що в період кризи на кшталт нинішньої мають бути напрями політики, що сприяють зростанню і створенню робочих місць [10].

Задля усунення підприємства від кризового стану слід визначити порядок поперед-

ження, запобігання та подолання банкрутства підприємства, яка допоможе бізнесу успішно працювати в умовах підвищеного ризику (рис. 7) [9, с. 685].

Нововведення в законодавчих актах України про банкрутство є важливим та необхідним кроком для покращення процедур санації, реструктуризації та ліквідації збанкрутілих підприємств. У жовтні 2019 року в дію вступив новий Кодекс України з процедур банкрутства, у якому з'явилися певні нововведення. З дня чинності Кодексу з процедур банкрутства подальший розгляд справ про банкрутство здійснюється відповідно до положень Кодексу, незалежно від дати відкриття провадження у справі про банкрутство [2, с. 57].

По-перше, власникам бізнесу доведеться повністю відповідати за погашення боргів – вони повинні шукати гроші навіть у тому випадку, якщо майна їх підприємства буде недостатньо. По-друге, якщо раніше для початку процедури банкрутства важливим було підтвердження заборгованості на рівні мінімум 300 мінімальних зарплат, то зараз ці обмеження відмінено, отже почати процедуру буде набагато простіше. Разом з підвищенням відповідальності керівництва підприєм-

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Рис. 7. Дії для попередження, запобігання та подолання банкрутства

Джерело: сформовано авторами на основі [9]

ства, зменшилися важливість арбітражного керуючого. Раніше його міг усунути лише суд, то зараз це завдання виконує комітет кредиторів. Ще однією зміною є відсутність змоги затягувати процес банкрутства [6].

Нестабільність політичної та економічної ситуації в нашій країні можуть надалі провокувати збільшення кількості підприємств-банкротів. Сукупність цих факторів змушують усвідомити важливість впровадження державної підтримки бізнесу, а на рівні підприємств – правильного плану ведення управління людськими, виробничими і фінансовими ресурсами для подальшого розвитку [3, с. 49].

Висновки. Банкрутство – це стан підприємства, який настає після неефективного управління керівництвом бізнесу, без врахування змін у ринковому середовищі. Проте банкрутство може наступити навіть за особистих цілей власника бізнесу чи вороже налаштованих конкурентів.

Важливо зазначити, що фактори настання банкрутства можуть бути різними – і зовніш-

німи, і внутрішніми. Причини є однаково важливими і загроза від обох може вважатися серйозною. До того, як керівництво вирішило щодо ефективних рішень, слід оцінити конкретно вибрані фактори та вплив, що вони приносять. Важливо правильно визначити систему попередження банкрутства, завчасно окреслити загрозу подальшому розвитку бізнесу. Разом з тим, підприємству слід заздалегідь проаналізувати можливі шляхи виходу, щоб у будь-якому випадку уникнути кризи та настання банкрутства. Від цих дій та стратегії, що вибере підприємство, залежить перспективи розвитку бізнесу у майбутньому. Лідер підприємства повинен детально проаналізувати зовнішнє та внутрішнє становище, визначити головні проблеми і реальну ситуацію підприємства.

Керівництву підприємства слід чітко сформулювати точний план дій антикризового управління, який при правильному впровадженні зможе уникнути загрози з боку зовнішнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Абрамова А.С., Духніч О.В. Основні причини банкрутства підприємств України та заходи по запобіганню їх неплатоспроможності. *Молодий вчений*. 2017. № 11(51). С. 1092–1095. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/11/262.pdf> (дата звернення: 20.01.2022).
2. Белікова Т.В., Воробйова А.А. Еволюція законодавства про банкрутство в Україні. *Бізнесінформ*. 2021. № 4. С. 54–59.
3. Грицюк Е.О. Причини виникнення банкрутства в сучасних підприємствах. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2018. № 4(72). С. 42–53. URL: <http://chtei-knteu.cv.ua/herald/content/download/archive/2018/v4/5.pdf> (дата звернення: 25.01.2022).
4. Єпіфанова І.М. Банкрутство підприємств: спектр невирішених проблем. *Економіка: реалії часу*. 2017. № 1(29). С. 55–63. URL: <http://dspace.opi.ua/jspui/bitstream/123456789/4780/1/55.pdf> (дата звернення: 25.01.2022).
5. Кодекс України з процедур банкрутства (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 19, ст. 74. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення: 25.01.2022).
6. Новий кодекс про банкрутство запрацював: що він змінює для власників, топменеджерів і фізосіб. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2019/10/24/652903/> (дата звернення: 25.01.2022).
7. Рейтинг країн щодо сприятливості умов ведення бізнесу. URL: <https://russian.doingbusiness.org/ru/rankings> (дата звернення: 25.01.2022).
8. Рудика В.І., Великий Ю.М., Зьома О.Д. Економічна сутність поняття «банкрутство»: причини виникнення та наслідки на підприємстві. *Економіка та управління підприємствами*. 2018. № 18. С. 127–133.
9. Сукрушева Г.О., Папунин В.М. Причини та наслідки банкрутства вітчизняних підприємств у сучасних умовах. *Економіка та суспільство*. 2017. № 9. С. 682–686. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/116.pdf (дата звернення: 25.01.2022).
10. Через пандемію понад 10% малих і середніх підприємств в Україні опинилися на межі банкрутства й незабаром підуть із бізнесу – ПРООН. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/706303.html>
11. Global bankruptcy report. URL: <https://www.dnb.com/perspectives/finance-credit-risk/global-bankruptcy-report.html>

REFERENCES:

1. Abramova A.S., Dukhnich O.V. (2017) Osnovni prychny bankrutstva pidprijemstv Ukrainy ta zahody po zapobihanniu yikh neplatospromozhnosti [The main reasons for the bankruptcy of Ukrainian enterprises and measures

to prevent their insolvency]. *Molodyi vchenyi [Young scientist]* (electronic journal), vol. 11, no. 51, pp. 1092–1095. Available at: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/11/262.pdf> (accessed 20 January 2022).

2. Belikova T.V., Vorobiova A.A. (2021) Evoliutsiia zakonodavstva pro bankrutstvo v Ukraini [Evolution of bankruptcy legislation in Ukraine]. *Business inform*, vol. 4, pp. 54–59.

3. Hrytsiuk E.O. (2018) Prychyny vynyknennia bankrutstva v suchasnykh pidpriemstvakh [Reasons for blaming bankruptcy in current enterprises]. *Visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnoho instytutu. Ekonomichni nauky* [Bulletin of the Chernivtsi Trade and Economic Institute. Economic sciences] (electronic journal), vol. 4, no. 72, pp. 42–53. Available at: <http://chtei-knteu.cv.ua/herald/content/download/archive/2018/v4/5.pdf> (accessed 25 January 2022).

4. Yepifanova I.M. (2017) Bankrutstvo pidpriemstv: spektr nevyrishenykh problem [Bankruptcy of enterprises: a range of unresolved issues]. *Ekonomika: realii chasu* [Economics: the realities of time] (electronic journal), vol. 1, no. 29, pp. 55–63. Available at: <http://dspace.opu.ua/jspui/bitstream/123456789/4780/1/55.pdf> (accessed 25 January 2022).

5. Kodeks Ukrainy z protsedur bankrutstva (Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2019, № 19, st. 74. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (accessed 25 January 2022).

6. Novyi kodeks pro bankrutstvo zapratsiuvav: shcho vin zmyniue dlia vlasnykiv, topmenedzheriv i fizosib. Available at: <https://www.epravda.com.ua/publications/2019/10/24/652903/> (accessed 25 January 2022).

7. Reitynh krain shchodo spriyatlyvosti umov vedennia biznesu. Available at: <https://russian.doingbusiness.org/ru/rankings> (accessed 25 January 2022).

8. Rudyka V.I., Velykyi Yu.M., Zoma O.D. (2018) Ekonomichna sutnist poniattia «bankrutstvo»: prychny vynyknennia ta naslidki na pidpriemstvi [The economic essence of the concept of «bankruptcy»: the causes and consequences of the enterprise]. *Economics and enterprise management*, vol. 18, pp. 127–133.

9. Sukrusheva G.O., Paputsyn V.M. (2017) Prychyny ta naslidky bankrutstva vitchyznianskykh pidpriemstv u suchasnykh umovakh [Causes and consequences of bankruptcy of domestic enterprises in modern conditions]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and society] (electronic journal), vol. 9, pp. 682–686. Available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/116.pdf (accessed 25 January 2022).

10. Cherez pandemiiu ponad 10% malykh i serednykh pidpriemstv v Ukraini opynylysia na mezhi bankrutstva y nezabarom pidut iz biznesu – PROON. Available at: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/706303.html> (accessed 25 January 2022).

11. Global bankruptcy report. Available at: <https://www.dnb.com/perspectives/finance-credit-risk/global-bankruptcy-report.html> (accessed 25 January 2022).